

Nacismus v judikatuře Nejvyššího soudu

Petr Černý*

Před Nejvyšším soudem byla v roce 2002 projednávána dvě dovolání v nichž hrál velkou roli obecně známý pojem nacismus.¹ Vydaná rozhodnutí jsou už na první pohled protichůdná. V prvním případě soud došel k závěru, že nacismus v původní podobě již neexistuje a ve druhém rozhodnutí nebyla existence nacismu ani zkoumána a soud ho automaticky považoval za existující. To mělo samozřejmě zásadní vliv na výsledné rozhodnutí. Na následujících řádcích budou oba případy podrobněji rozebrány.

PŘÍPAD MEIN KAMPF

Mediálně známějším případem je vydání díla Adolfa Hitlera *Mein Kampf*. Tento případ se dostal před Nejvyšší soud dovoláním vydavatele M. Z., který napadal rozhodnutí předchozích soudů s odůvodněním, že k tomu, aby byla naplněna skutková podstata § 260 trestního zákona,² je třeba naplnit všechny následující znaky:

- a) musí být propagováno hnutí, které směřuje k potlačení práv a svobod člověka,
- b) toto hnutí má natolik jasné kontury, že lze definovat jeho smysl, cíl, způsoby chování,
- c) musí být zřejmá alespoň částečná organizace,
- d) hnutí musí v době spáchání trestného činu existovat.

Dovolatel poukazoval na to, že soudy nižších instancí se existencí nacistického hnutí vůbec nezabývaly. Naopak zcela zbytečně řešily takové okolnosti jako je obal knihy, otázku, zda se jedná o historický dokument či nikoliv, nebo jestli je předmluva k dílu dostatečná a nakolik je kniha schopná ovlivnit myšlení dnešních lidí. Tyto otázky byly dle názoru dovolatele zcela nepodstatné pro posuzování toho, zda byl trestný čin spáchán. Není totiž vyloučeno, aby i knihou vydanou ve formě historického dokumentu došlo k propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka. Důležité je, zda v době vydání knihy *Mein Kampf* existovalo hnutí, které naplňuje definiční znaky

§ 260 trestního zákona, a vydavatel M. Z. přinejmenším věděl, že svým jednáním může způsobit propagaci tohoto hnutí. Těmito otázkami se soudy I a II. stupně vypořádaly nedostatečně a omezily se na konstatování, že propagovaným hnutím je antisemitismus. S tímto označením dovolatel nesouhlasil a uváděl, že jde o ideologii, nikoliv hnutí.

Nejvyšší soud uznal, že antisemitismus lze označit za součást Hitlerovy ideologie, ale jde pouze o myšlenkový proud, který byl v minulosti uplatňován v různých protichůdných hnutích např. fašismu, komunismu v padesátých letech v Sovětském svazu, či za carského Ruska. Z tohoto důvodu nelze mluvit o hnutí ve smyslu § 260 trestního zákona, které by mělo svoje členstvo, organizaci či jednotný cíl, společná je pouze nenávisť k Židům.

Soud dále dospěl k závěru, že nacismus v podobě historického hitlerovského hnutí již neexistuje a dosavadní dokazování nebylo vůbec zaměřeno na zjištění, zda v České republice existuje v současné době skupina, která by přijala *Mein Kampf* jako svůj ideologický zdroj.

Soud přitom naznačil, že nepovažuje za dostatečné, užívá-li nějaká skupina podobnou rétoriku, přepracované rasistické teorie, nebo dokonce vytržené slogany z Hitlerova spisu, bez širšího kontextu.

Dovolací soud uznal argumenty dovolatele za oprávněné, rozhodnutí předešlých soudů zrušil a vrátil věc státnímu zástupci k došetření.

Soud vyslovil domněnku, že pokud nebude prokázána existence výše zmíněného hnutí, bude nutné se zabývat otázkou, zda nebyl spáchán jiný trestný čin, např. hanobení národa, etnické skupiny, rasy a předsvědčení (§ 198 trestního zákona) či podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 198a trestního zákona).

Nyní se budeme zabývat otázkou, zda na našem území existuje hnutí vycházející z Hitlerovy ideologie.

Často se v souvislosti s pravicovým extremismem mluví jak v médiích, tak v odborné literatuře o neonacismu. Neonacismus je jednoznačně považován za živoucí, proto nejdříve definujeme jeho vztah k histo-

* Petr Černý, student Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2002, ve věci sp. zn. 5 Tdo 337/2002 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2002, ve věci sp. zn. 3 Tdo 651/2002.

² § 260 trestního zákona zní:

„(1) Kdo podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem...“

rickému nacionálnímu socialismu (nacismu). Dle německé studie U. Backese a E. Jesseho je neonacismus politické smýšlení a úsilí, které se orientuje na nosné principy historického nacionálního socialismu. K charakteristickým principům patří: vůdcovský princip, rasistická obzvláště antisemitská ideologie, agresivní antibolševismus a militarismus. Neonacismus je spojen s pokusy rehabilitovat historický nacionální socialismus a snahou doporučovat ho jako funkční politický systém.³

Z předchozí definice lze vyvodit závěr, že neonacismus lze považovat za jakési pokračování nacismu, za jeho přetvořenou novodobou formu.

K vyslovení relevantního závěru je nutno také verifikovat hypotézu, zda se na našem území vyskytuje skupina či skupiny, které znaky neonacismu naplňují a vycházejí z knihy *Mein Kampf*. Na síti Internet lze nalézt několik česky psaných stránek s otevřeně nacistickou tematikou. Zvláštní postavení mezi nimi zaujímá National Socialist Education Center (NSEC). Jedná se o skupinu založenou v roce 2000, která si vzala za úkol vzdělávání dnešních příznivců nacionálního socialismu a Árijců. Vzdělání považuje NSEC za jeden z nejdůležitějších prvků potřebných ke konečnému vítězství árijské rasy.⁴ Tato skupina se označuje za výhradního zástupce americké NSDAP/AO.⁵ Na jejích webových stránkách je možno v elektronické podobě stáhnout *Mein Kampf* a další rasistické či antisemitské knihy. Pokud bychom se však nechtěli smířit s pouhou virtuální skupinou jako důkazem existence hnutí definovaného § 260 trestního zákona, můžeme použít některou z odborných studií. Nejpropracovanější a nejnovější je studie M. Mareše *Pravicový extremismus a radikalismus v České republice*. Tato práce jako největší a nejnebezpečnější současnou neonacistickou skupinu na území České republiky označuje Národní odpor.⁶ Tato skupina organizovala i prvomájovou demonstraci v Brně v roce 2002. O této akci informovala takřka všechna média.

Zde se dostáváme k subjektivní stránce trestného činu. Vzhledem k častým informacím médií o neonacistických srazech (o tom, že alespoň některá shromáždě-

ní jsou tak označena správně, jsme se teď přesvědčili) jednoznačně ukazuje na tzv. eventuální úmysl.⁷ K tomuto přesvědčení přispívá i fakt, že se M. Z. obával trestně právního postihu a ještě před vydáním knihy žádal o právní radu advokátka JUDr. L., která mu doporučila opatřit knihu předmluvou nebo doslovem.

Z těchto důvodů se lze domnívat, že v případě vydání knihy *Mein Kampf* byly naplněny znaky skutkové podstaty § 260 trestního zákona.

PŘÍPAD VOJENSKÝCH PŘEDMĚTŮ (MILITÁRIÍ)

Necelé dva měsíce po vydání rozhodnutí ve věci *Mein Kampf* jiný senát NS rozhodl v přesně opačném duchu.

Nejvyššímu soudu bylo podáno dovolání proti rozhodnutí, kterým byl obžalovaný J. V. uznán vinným z trestného činu podpory a propagace podle § 260 trestního zákona. Trestného činu se měl dopustit tím, že na burze v obci B. v roce 2001 veřejně vystavoval a nabízel k prodeji repliky i originály nášivek německých uniforem a další části výstroje německé armády, jednotek SS a Hitlerjugend obsahující nacistické symboly z doby 2. světové války. Některé z těchto věcí sám vyráběl, přestože si byl vědom toho, že jde o předměty užívané v období 2. světové války organizacemi, jejichž činnost byla zaměřena k potlačení práv a svobod lidí jiných etnických skupin, ras, národností a jiného náboženského vyznání.

Dovolatel uváděl, že nikdy nebyl propagátorem nebo podporovatelem závadného hnutí a jeho zájem je pouze sběratelský. Část své sbírky zakoupil na různých sběratelských burzách a za pomoci inzerátů v novinách. Dále se domníval, že k naplnění zákonného znaku „propaguje“ je třeba aktivního jednání, např. prodej inkriminovaných militárií na srazu neonacistů.

Soud dovolání zamítl a ve svém odůvodnění mimo jiné uvedl: „Nacistické (fašistické) hnutí lze nepochybně zahrnout mezi znaky objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu podle § 260 trestního zákona.

³ BACKES, U., JESSE, E.: *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 1993, str. 471.

⁴ Webové stránky National Socialist Education Centre.

⁵ Ministerstvo vnitra: *Zpráva o problematice extremismu za rok 2002*, www.mvcr.cz: „Organizaci Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei/Auslands- und Aufbauorganisation (NSDAP/AO) založil v roce 1972 v USA americký občan německého původu Gary Rex Lauck, který užívá německého křestního jména Gerhard. Narodil se v roce 1952 v Milwaukee ve Wisconsinu a od mládí inklinoval k nacismu. Zkratka AO původně znamenala pouze 'Auslandsorganisation' (zahraniční organizace) a souvisela s působením v USA. Poté, co došlo k vybudování ilegální sítě této organizace ve Spolkové republice Německo, nabyla i dalšího významu, a to 'Aufbauorganisation' (základní organizace). NSDAP/AO požaduje povolení NSDAP jako strany, oprávněné zúčastnit se voleb v Německu. Konečným cílem je nastolení nacionálněsocialistického státu ve svobodné, suverénní a nově sjednocené velkoněmecké říši a dosažení nového řádu na rasistickém základě v celém árijském světě. Cíle se snaží dosáhnout především šířením tiskovin, zvláště pak časopisu *NS Kampf*, vydávaného od roku 1973. A v poslední době též poskytováním internetových služeb, včetně šíření neonacistických počítačových her či provozováním internetového rádia. G. Lauck se dlouho zaměřoval hlavně na Německo, v současnosti však distribuuje materiály i v mnoha dalších „árijských“ jazycích, mimo jiné i v japonštině.“

⁶ MAREŠ, M.: *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, Barrister Principal, Praha, 2003, str. 493.

⁷ § 4 trestního zákona zní: „Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel:

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.“

Pro předmětné hnutí byly přítom charakteristické některé specifické symboly, jež jsou obecně známé a nacismus je s nimi dodnes spojován. Za propagaci takového hnutí ve smyslu ustanovení § 260 trestního zákona, je proto zapotřebí považovat mimo jiné i to, jestliže někdo předměty opatřené nacistickými symboly veřejně vystavuje a nabízí za účelem jejich výměny nebo prodeje. Mezi uvedené předměty lze zahrnout i předměty vojenské (tzv. militárie). Z hlediska subjektivní stránky (úmyslného zavinění) pak postačí, věděl-li pachatel, že nabízené předměty mají shora uvedený charakter, a že je zpřístupňuje většímu okruhu osob.⁸

V případě, že senát Nejvyššího soudu dospěje při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, musí podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích postoupit věc k rozhodnutí velkému senátu. Lze se domnívat, že právě otázka existence nacismu jako hnutí odpovídajícího § 260 trestního zákona, spadá pod případy uvedené v citovaném ustanovení, a senát byl povinen předložit otázku velkému senátu, a nikoliv rozhodovat sám.

K odstranění vzniklého rozporu a k sjednocení budoucího rozhodování slouží institut stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu. K podání návrhu na jeho vydání je oprávněn předseda Nejvyššího soudu, předseda kolegia, nebo velký senát.⁸ Takové stanovisko však dosud nebylo v uvedené věci vydáno.

V obou rozhodnutích se pojmy nacismus a fašismus užívají jako synonyma, ačkoliv každý z nich má jiný obsah. Fašismus se objevil ve 20. století a postupně se uplatňoval ve třech úrovních: jako ideologie, jako politické hnutí a jako forma vlády. Základem fašistické filosofie bylo pojetí jedince jako společenského živočicha. Když se na konci 19. století ukázalo, že mýtus o povstání proletářů v generální stávce a změně společenského systému není účinný, část intelektuálů marxismus opustila a nahradila proletariát novou formující se silou – národem jako celkem. Právě národ a jeho národní stát je alfou a omegou fašistické ideologie. Lidská existence nabývala smyslu a opravdové svobody jen jako součást většího soudržného celku – národního státu. Fašismus si se svým cílem vytvořit novou civilizaci, nový typ lidské bytosti i naprosto nový způsob života neuměl představit žádnou oblast lidské aktivity, do které by nezasahoval. Velmi dobře hlavní myšlenku fašismu vystihuje Mussoliniho výrok: „Všechno ve státě, nic proti státu, nic mimo stát.“⁹

V první polovině 20. století byla fašistická ideolo-

gie užívána v různé míře a různých podobách od nejčistší podoby, reprezentovanou Mussoliniho Itálií, přes frankistické Španělsko až k Perónově Argentíně. Fašismus stejně jako komunismus byl mnohokrát aplikován a k jeho určení je nutné přesně specifikovat jakou podobu tohoto hnutí má autor na mysli.

V případě národního socialismu (nacismu) je situace mnohem jasnější. Nacismus je spojen s politikou německé NSDAP a spojuje v sobě dvě doktríny: za prvé fašistickou víru, že národní jednotu může nejlépe zabezpečit všeobjímající stát řízený stranou s jedním nejvyšším vůdcem, ztělesňujícím národní vůli, a za druhé rasistické přesvědčení o nadřazenosti árijské rasy, z něhož vyplývá, že jiné rasy lze plným právem podrobit nebo i zcela zlikvidovat.¹⁰

Účelem tohoto článku bylo poukázat na nejednotnost přístupu soudů k problematice pravicového extremismu. Rozhodnutí se liší podle složení senátu i soudní instance. Trestný čin podpory a propagace podle § 260 trestního zákona je omezením svobody projevu v zájmu ochrany demokratického státu. Vzhledem k nutnosti dostatečné právní jistoty je třeba hranice svobody projevu co nejzřetelněji definovat. Prostředkem mohou být právě výkladová stanoviska Nejvyššího soudu či Nejvyššího státního zastupitelství.

POUŽITÉ PRAMENY

- Backes, U., Jesse E.: *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 1993,
- Bartoň, M.: *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*, Linde Praha, 2002
- Blackwellova encyklopedie politického myšlení, CDK – Proglas – JOTA, Brno, 1995
- Ministerstvo vnitra: *Zpráva o problematice extremismu za rok 2002*, www.mvcr.cz
- Herzeg, J.: *Extremismus, tolerance a svoboda projevu*, *Trestní právo*, 7–8/2003
- Mareš, M.: *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, Barrister Principal, Praha, 2003
- Válková, J.: *Právní prostředky boje s rasismem a intolerancí v členských státech Rady Evropy*, IKSP, 1998

⁸ Viz k tomu ustanovení § 21 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

⁹ Blackwellova encyklopedie politického myšlení, CDK – Proglas – JOTA, Brno, 1995, str. 113.

¹⁰ Blackwellova encyklopedie politického myšlení, CDK – Proglas – JOTA, Brno, 1995, str. 331.